

## Seramik Sanatının Topluma Yansıması: Karacahisar Kalesi Oyuncak Buluntuları

Yunus Emre Karasu\*

### Öz

Seramik günlük yaşamın her alanında kullanılmakla birlikte sosyal hayatta önemli bir yere sahiptir. Pişmiş topraktan oluşan örneklerde kâse, tabak, küp, testi, kandil gibi çeşitli kap türleri görülmektedir. Seramiklerin ilk örnekleri yemek pişirmek, saklamak ve servis etmek işlevleriyle yapılmıştır. Ayrıca kandillerde olduğu gibi aydınlatma, yapılarda ise akustik, bezeme ve taşıyıcı elemanları hafifletmek amacıyla kullanılmıştır. Biblo benzeri süs eşyası işlevine sahip olarak kullanıldıkları da görülmektedir. Konumuz kapsamında 1999-2015 yılları arası Karacahisar Kalesi sırlı hayvan figürlü oyuncakları incelenmiştir. Osmanlı Beyliğine ait olan buluntular 14. yüzyıl ile 15. yüzyıl başı arasına tarihlenmektedir. Hayvan figürlü örnekler ana hatlarıyla çok detaylı olmayan kaba şekilde yapılmış köpek ya da kurt, at, koyun, kuş ve koç figürleri şeklindedir. Ancak baş kısımları oldukça gerçekçi betimlenmiş örneklerde bulunmaktadır. Bu örnekler seramik ustalarının gözlem yeteneğini de yansıtmaktadır. Büyük kısmı mevcut olmayan bazı örneklerde ise hayvan türünü tespit etmek zordur. Konumuz oyuncak buluntuları, bölge sosyo-ekonomik yapısı ve kültürü hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır. Günlük yaşamda karşılaşılan hayvan figürlerinin aynı zamanda mitolojik kökenlerinin olduğu da bilinmektedir. Hayvan figürlü oyuncaklar seramik ustalarının toplumun her kesiminin ihtiyaçlarına cevap verdiğini göstermektedir. Ayrıca konumuz buluntuları Orta çağ Türk-İslam sanatında toplumun çocuğa verdiği değeri de yansıtmaktadır. Bu tarz seramiklerin varlığı Karacahisar Kalesi'nde ya da yakın bölgelerde seramik üretimi olduğuna işaret etmesi bakımından da büyük önem taşımaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Karacahisar Kalesi, Osmanlı Beyliği, Seramik, Oyuncak, Eskişehir.

## Reflection of Ceramic Art to Society: Karacahisar Castle Toy Finds

### Abstract

Ceramics, used in all areans of daily Life, have an important place in social life. Various types of vessels such as bowls, plates, jars, jugs and oil lamps are seen in the samples made of terracotta. The first examples of ceramics were made with the functions of cooking, storing and serving. Moreover, it is used for lighting purposes, as in oil lamps, and for acoustic, decoration, and lightening of carriers in buildings. It is also seen that they are used as trinket-like ornaments. Within the scope of our subject, Karacahisar Castle glazed animal figures toys between 1999-2015 were examined. Examples with animal figures are in the form of dog or wolf, horse, sheep, bird and ram figures that are not very detailed in outline. The finds belonging to the Ottoman Principality are dated between the 14<sup>th</sup> century and the beginning of the

\* Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bitlis/TÜRKİYE, yekarasu@beu.edu.tr  
ORCID: 0000-0001-9604-6510

15<sup>th</sup> century. Our subject toy finds provide important information about the socio-economic structure and culture of the region. It is also known that animal figures encountered in daily life have mythological origins. Animal figures produced for different purposes show that ceramic masters respond to the needs of all segments of society. In addition, the finds of our subject reflect the value given to the child by the society in the medieval Turkish-Islamic art. The existence of this type of ceramics is also of great importance in that it indicates that there is ceramic production in Karacahisar Castle or nearby areas.

**Keywords:** Karacahisar Castle, Ottoman Beyliks, Ceramic, Toys, Eskişehir.

## Giriş

Karacahisar Kalesi, Orta Çağ'ın özellikle Erken Osmanlı Dönemi'nin önemli kalelerinden birisidir. Yapılan kazı çalışmalarında ele geçirilen oyuncaklar ise bölgedeki kültürel ve sosyo-ekonomik yaşam hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Beylikler Dönemi ve bölge seramiklerinin anlaşılması bakımından da konumuz buluntuları oldukça önemlidir. Oyuncakların yerel üretim olması ya da yakın bölgelerde üretilmiş olabileceği bezeme özelliklerinden anlaşılmaktadır. Ancak kazı çalışmalarında elde edilen mevcut veriler içerisinde seramik üretimine dair veriler oldukça sınırlıdır. Oyuncakların hamur, form, bezeme özellikleri kazı çalışmalarında ele geçirilen diğer buluntularla karşılaştırıldığında yerel üretime yönelik ayrımlar yapılabilmesine katkı sağlamaktadır. Oyuncak parçalarının büyük kısmının mevcut olmaması ise buluntuların hangi hayvan olduğunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. 1999-2015 yılları arası kazı yapılan alanların ağırlıklı olarak askerî ve sivil konutlara ait olması ise buluntuların yerleşimle bağlantılı olduklarını göstermektedir. Konumuz buluntularının bazılarında mevcut çalışmalarda kısaca değinilmiş olup oyuncak buluntuların kapsamlı bir incelemesi yapılmamıştır<sup>1</sup>.

Çağlar boyunca çocuk oyuncakları arasında hayvanlar özel bir yer tutmakla birlikte hayvanların toplumsal hayat içerisindeki rolünü de yansıtmaktadır<sup>2</sup>. İnsanlar oyuncak imal ederken aynı zamanda bireysel ve toplumsal hayatını kolaylaştıracak ürünlerin prototipini de ortaya çıkarmış ve oyuncaklar kültürel, coğrafi, ekonomik açıdan üretildiği toplum hakkında bilgiler vermiştir<sup>3</sup>. Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağı dönemlerinde de hayvan figürlerinin üretildiği bilinmektedir<sup>4</sup>. Bu hayvan figürlerinin oyuncak, eğitici nesne, sembol veya ritüel ile dini amaçlarla üretilip üretilmediği ise kesin olarak anlaşılamamaktadır<sup>5</sup>.

Oyuncaklar metal, ahşap, cam, kemik, seramik gibi çeşitli malzemelerden yetişkin veya çocukların kendileri tarafından yapılan tek ya da grup halinde oynanabilen, çocuğun hayal dünyasını geliştiren, çocuğu eğlendiren, eğiten ve paylaşımcı yapan nesnelere<sup>6</sup>. Ayrıca oyun, gündelik ya da asıl hayata dair olmayıp kendine özgü geçici eğilimlere sahip olup özgürlük

1 Palah 2015, 262; Altunsapan-Palah 2016, 131-133.

2 Niemann 1991, 56.

3 Vatandaş 2020, 918.

4 Özdemir 2021, 573-576.

5 Morsch 2002, 159.

6 Özhan 2005, 231.

alanı sunmaktadır<sup>7</sup>. Oyun çocuğun zekâ gelişimi, yeteneklerinin ortaya çıkması ile kişisel ve sosyal gelişimi açısından önemli rol oynamakla birlikte oyuncaklar bu süreçteki araçları oluşturmaktadır<sup>8</sup>. Oyuncaklar aynı zamanda oyun oynanmasını sağlayan nesnelere olmakla birlikte geleneksel oyuncakların daha çok çocukların kendilerince üretildiği veya doğal ürünlerden oluşturuldukları ve oyunu hazırlayan nesnelere oldukları görülmektedir<sup>9</sup>. Oynayıp, eğlenmeye yarayan her şey olarak tanımlanan oyuncaklar kültürel değerler taşımakla birlikte, kullanıldığı dönemin coğrafi, kültürel ve ekonomik özelliklerinin yanı sıra toplumun kimliği hakkında da bilgiler vermektedir<sup>10</sup>. Ayrıca çocukların gelecek kimliklerini şimdiki zamana dönüştürerek onlara kendi geleceklerini kurgulayıp, çocuklara şimdiki toplumsal ilişkilerini denetler ve tartışır<sup>11</sup>. Doğal malzemeden üretilen seramik oyuncaklar ise geçmişin hafızasına sahip olup üç boyutlu düşünmeye de katkı sağlamaktadır<sup>12</sup>.

### **Karacahisar Kalesi Tarihçesi**

Bizans Dönemi önemli kalelerinden biri olan Karacahisar Kalesi Osmanlı tarihi açısından da büyük öneme sahiptir. Karacahisar'ın Osman Bey tarafından fethinden sonra şehrin boş kalan evlerine Germiyan ilinden ve başka yerden çok sayıda insan iskân ettirildiği; kadı ve subaşımın atanıp pazarın kurulmasının ardından ise hutbe okunup kanun konulduğu belirtilmektedir<sup>13</sup>. Nitekim Aşıkpaşazade, Neşri ve Oruç Beğ, Osmanlı Devleti'nin Karacahisar Kalesi'nin fethiyle birlikte kurulduğuna işaret etmektedir<sup>14</sup>. Ayrıca 16. yüzyıl İran şairlerinden Sâ'îlî Şirazi *Tarih-i Al-i Osmani* adlı eserinde benzer ifadelerle yer verir<sup>15</sup>. Eskişehir Karacaşehir Cami'nin ise Osman Bey adına ilk hutbe okunan yer olduğu ileri sürülmektedir<sup>16</sup>.

Tahrir defterlerinde Eskişehir'de gayrimüslim kaydı bulunmamakta olup burasının başlangıçtan beri bir Türk-İslam şehri olduğu eski bir Bizans Kalesi olan Karacahisar halkının Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde tepenin hemen eteğinde Karacaşehir'e nakledildiği bilinmektedir<sup>17</sup>. Osmanlı Arşivlerinde bulunan bir belgede kale ve yukarı şehrin Fatih Sultan Mehmet zamanında terk edilmiş, aşağıya taşınmış ve yeniden yapılmış olduğu anlaşılmaktadır<sup>18</sup>. Bu taşınma işleminde II. Murat Dönemi'nde Germiyan topraklarının fethedilerek bir sancak haline getirilmesi ve kale ile sur dışındaki Karacaşehir'de su kaynağı bulunmamasının temel etken

7 Huizinga 2006, 25.

8 Bozkurt 2007, 15.

9 Sormaz 2010, 88-89.

10 Tüfekçi 2013, 14-15.

11 Onur 2005.

12 Sevim-Saygı 2020, 264.

13 Aşıkpaşaoğlu 2020, 30-31.

14 İnalçık 2007, 447.; Aşıkpaşazade 2003, 71-72.; Neşri 1949, 109-110.; Oruç Beğ 1972, 29.

15 Yıldırım 2018, 101.

16 Yılmaz-Yetgin 2018, 169.

17 İnalçık 2007, 447.

18 Doğru 2001, 121.

olduğu belirtilmektedir<sup>19</sup>. Ayrıca belgelerde Karacahisar Kalesi'nin fethiyle bölgenin Karacahisar olarak da anıldığı, iskân faaliyetlerinin 15. yüzyılda başladığı görülmektedir<sup>20</sup>. Karacahisar Kalesi'nin fethiyle bölgenin Beylik merkezi olduğu ve Osman Gazi'nin bölgeye hâkim olarak uç sancak beyi olduğu belirtilmektedir<sup>21</sup>. Karacahisar Kalesi'nin fethiyle Osmanlılar kalıcı bir yerleşim yerine sahip olmanın yanı sıra siyasi, askeri, ticari bakımdan merkez olma özelliğine sahip bir jeopolitik merkeze egemen olmuşlardır<sup>22</sup>.

Karacahisar 15. yüzyılın ikinci yarısında Sultanönü Sancağı'nın sınırları içerisinde yer alırken 17. yüzyılda Eskişehir'e bağlı bir nahiyenin merkezi konumundadır<sup>23</sup>. 16. yüzyılda Sultanönü Sancağı'nda kaza statüsünde bulunan Eskişehir'in, Bursa vilayetinin Kütahya Sancağı'na bağlanmasından sonra sancak sınırlarının daraldığı da bilinmektedir<sup>24</sup>. Sultanönü sancağı 17. yüzyılın ortalarına doğru devletin genel uygulaması sonucu paşalara arpalık veya has olarak verilmeye başlamıştır<sup>25</sup>. 1831 yılında II. Mahmut Dönemi'nde yapılan nüfus sayımında kaza ve nahiyeleriyle birlikte kentte askerlik çağında olup vergi verebilecek durumda toplam 6.754 kişi olduğu bilinmektedir<sup>26</sup>. 1844-1845 yıllarında ise Eskişehir kazası, Hüdavendigâr vilayeti dahilinde Bilecik'e bağlı bir kazadır<sup>27</sup>. Eskişehir'e 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın ilk çeyreği arasında Türk, Alman, Avusturyalı, İngiliz, İsveçli, Fransız ve Macar gibi farklı milletlere mensup kişilerin çeşitli görevlerle geldiği ve Eskişehir ile ilgili çeşitli bilgiler verdiği görülmektedir<sup>28</sup>. Ancak bu bilgiler içerisinde Karacahisar Kalesine dair veriler bulunmamaktadır.

### **Karacahisar Kalesi Kazı Çalışmaları<sup>29</sup>**

Karacahisar Kalesi'yle ilgili ilk çalışmalar 1999 yılında Prof. Dr. Halil İnalçık önderliğinde Prof. Dr. Halime Doğru Başkanlığında başlatılmıştır. 2000-2001 yılında Eskişehir Arkeoloji Müzesi başkanlığında, Prof. Dr. Ebru Parman bilimsel danışmanlığında temizlik ve çevre düzenlemesi çalışmaları yapılmıştır. 2002-2005 yılları arasında ise Prof. Dr. Ebru Parman başkanlığında çalışmalar devam etmiştir. 2009 yılında Eskişehir Arkeoloji Müzesi başkanlığında çalışmalar yeniden başlamış olup 2011-2014 yılları arasındaki kazı çalışmalarını Prof. Dr. Erol Altınsapan yürütmüştür. 2018 yılından itibaren ise kazı çalışmaları Dr. Öğr. Üyesi Hasan Yılmazyaşar tarafından yürütülmektedir<sup>30</sup>.

19 Doğru 2001, 121.

20 Öcal 1980, 117, 120.; Ertuğrul 2019, 90.

21 İnalçık 2007, 447.

22 Öztürk 2015, 169.

23 Tuncel 2001, 417.

24 Doğru 1992, 47; Oğuzoğlu-Emecen 1995, 401.

25 Kılıç 2014, 671.

26 Koylu 2008, 385.

27 Menekşe 2018, 4557.

28 Yılmaz-Yetgin 2018, 177.

29 1999-2015 yılları arasında Karacahisar Kalesi kazı çalışmalarını yürüten Prof. Dr. Ebru Parman ile Prof. Dr. Erol Altınsapan'a ve mevcut buluntularını çalışmama izin veren Dr. Öğr. Üyesi Hasan Yılmazyaşar'a teşekkür ederim.

30 Altınsapan-Palalı, 2018, 13-15.

Erken Osmanlı Dönemi ile doğrudan ilişkili az sayıda kazı çalışmasından birini oluşturan Karacahisar Kalesi bu dönemin anlaşılması açısından önemli bir konuma sahiptir<sup>31</sup>. 1999 yılında başlatılan yüzey araştırmalarında kalenin doğusunda bulunan giriş kısmı, kale içi girişin hemen arkasında kaleyi kuzey güney doğrultusunda bölen alan ile bu alanın doğusundaki mekânlar, güneybatıdaki sarnıç ile sarnıcın güney ve kuzeyindeki mekânlar ve sur duvarları ile kuleleri üzerinde çalışmalar yapılarak kalenin topografik planı çıkarılmıştır<sup>32</sup>. 1999-2000 yıllarında yapılan yüzey araştırmasının ardından 2001 yılında GG-22, HH-22 ve II-22 plankarelerinde kalenin doğusundaki güneydoğuya bakan kapıda kazı çalışmaları yoğunlaştırılmıştır<sup>33</sup>. 2002 yılı kazı çalışmalarında kalenin girişi, doğu cephenin en kuzeyinde bulunan üçüncü burç ve kale içerisinde belirlenen iki ayrı alanda yapılan sondaj çalışmalarındaki PP-22, RR-20, 21, HH-16,17, R-21/a, S-20/b, S-21/a açmalarında çeşitli devşirme malzemeler, Roma steli, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerine ait az sayıda seramik ele geçirilmiştir<sup>34</sup>. 2005 yılında ise NN-18, M2 ve M3, M4, M5 mekânlarında yapılan çalışmalarda mimari kalıntılarla birlikte seramik, sikke, kemik buluntular ele geçirilmiştir<sup>35</sup>. 2009 yılında mevcut yapı izleri tespit edilip belgelenmekle birlikte iç sur giriş kapısı da ortaya çıkarılmıştır<sup>36</sup>. 2011-2014 yılları arasındaki kazı çalışmaları kalenin giriş kısmının hemen arkasında yer alan X, Y, V, L ve kalenin iç kısmındaki sarnıcın güneydoğusunda yer alan Z açmalarında sürdürülmüş olup kaledeki yerleşimin 18. yüzyıl sonuna kadar devam ettiğine dair seramik, sikke ve metal buluntulara ulaşılmıştır<sup>37</sup>.

### Oyuncak Buluntuları

1999-2015 yılları arasında Karacahisar Kalesi kazı çalışmalarında toplam 10 adet hayvan figürlü seramik buluntu ele geçirilmiştir. Mika, kireç, kum katkı maddesinin kullanıldığı hamurlar açık kırmızı (2.5 YR 6/6, 2.5 YR 7/6) renklidir. Az ve küçük boyutlu katkılı seramikler iyi pişmiş hamurlu ve az gözeneklidir. Beyaz astarlı olan figürler yeşil ve turkuaz renkli sırlıdır. Hayvan figürlerinin boynuz, kulak ve kuyruk kısımları applike tekniğiyle yapılmış olup gözleri baskı, oyma ya da applike teknikleriyle yapılmıştır. Buluntular içerisinde yer alan oyuncukların ikisinin baş kısmı mevcut olmamakla birlikte muhtemelen küçükbaş hayvan oldukları düşünülmektedir. (Kat. No 1, 9) Diğer buluntulardan biri köpek ya da kurt (?), biri kuş, biri at, beşi ise koç figürlüdür. Koç figürünün sayıca fazla olduğu ve farklı bezeme teknikleriyle ustaca yapılmış örneklerinin de bulunduğu görülmektedir. Özellikle boynuzları net şekilde görünen koç figürlerinin oldukça gerçekçi helezonik şekilde kıvrımlı boynuzları bulunmaktadır.

**Katalog 1:** Baş kısmının tamamı ayak kısmının ise büyük bölümü mevcut olmayan seramik parçasının muhtemelen koyun ya da koç benzeri küçükbaş hayvan olabileceği düşünülmektedir. Gövde kısmı normalden uzun tutulmuş hayvan figürünün kuyruğunun da bulunduğu anlaşılmaktadır.

31 Yılmazyaşar 2021, 404.

32 Parman 2003, 82.

33 Parman 2003, 74.

34 Parman-Parla 2004, 365-367.

35 Parman-Parla-Bursalı 2007, 1-3.

36 Altınsapan-Yılmazyaşar-Gerengi 2011, 3-5.

37 Altınsapan vd. 2015, 625, 628.

**Katalog 2:** Tamama yakını mevcut olan ve muhtemelen kurt ya da köpek olabileceği düşünülen seramik parçasının baş kısmının tamamı, gövde kısmının ise az bir kısmı astarlı ve sırlıdır. Dört ayağı hafif ayırık şekilde ve baş kısmı keskin hatlarla betimlenen hayvan figürünü yırtıcı hayvanlarda görülen bir duruşa sahiptir.

**Katalog 3:** Sadece baş kısmı mevcut olan seramik parçasının uç kısma doğru incelen gagasında ve gözlerinin yerleştirildiği konumdan dolayı kuş olabileceği tahmin edilmektedir.

**Katalog 4:** Sadece baş kısmı mevcut olan ve helezonik kıvrım benzeri boynuzlara sahip olan seramik parçasının koç olduğu anlaşılmaktadır. Ağız kısmı bombeli bir forma sahiptir ve aralıklı şekilde bırakılmıştır.

**Katalog 5:** Büyük kısmı mevcut olmayan ve oldukça tahrip olmuş şekildeki seramik parçasının at olabileceği düşünülmektedir.

**Katalog 6:** Sadece baş kısmı mevcut olan ve diğer koç figürlerine oranla oldukça keskin hatlı olarak betimlenen koç figürü özenle ve ustaca yapılmıştır. Temelde koç kafatasını andıran örnek anatomik açıdan başarılı olmakla birlikte burun delikleri de vurgulanmıştır.

**Katalog 7:** Sadece baş kısmı mevcut olan ve helezonik kıvrım benzeri boynuzlara sahip olan seramik parçasının koç olduğu anlaşılmaktadır. Diğer örneklerden farklı olarak bu koç figürünün gözleri applike tekniğiyle yuvarlak formlu ve oldukça çıkıntılı şekilde yapılmıştır.

**Katalog 8:** Sadece baş kısmı mevcut olan ve helezonik kıvrım benzeri boynuzlara sahip olabileceği anlaşılan seramik parçasının koç olabileceği düşünülmektedir. Bu figürün ana hatlarının daha kabaca yapıldığı gözlerinin ise baskı tekniğiyle oyularak yapıldığı anlaşılmaktadır.

**Katalog 9:** Baş ve ayak kısımları bulunmayan seramik parçasının gövdesi mevcut olmakla birlikte diğer örnekler dikkate alındığında koyun ya da koç benzeri küçükbaş hayvan olabileceği düşünülmektedir.

**Katalog 10:** Sadece baş kısmı mevcut olan seramik parçasının mevcut konumundan kuş olabileceği tahmin edilmektedir.

## Değerlendirme

Taş, kil ya da kurutulmuş meyveden yapılan bilyelerin çocukların en eski oyuncakları olduğu düşünülmektedir<sup>38</sup>. Günümüzden 25.000 yıl öncesine tarihlenen 5x4 cm ölçülerinde pişmiş topraktan yapılmış minyatür bir mamut, MÖ 1000 civarına ait Mısır minyatür kapları ile MÖ 2300 yılına tarihlenen bir koyun figürünün var olduğu bilinmektedir<sup>39</sup>. Orta Asya kurganlarında da pişmiş topraktan yapılmış çok sayıda günlük hayattan sahneler ile insan ve hayvan figürlü minyatür pişmiş toprak buluntular ele geçirilmiştir<sup>40</sup>. MÖ 4000-1000 yılları arasında

38 Niemann 1991, 55.

39 Fleming 1996, 81.

40 Oktay 2014, 22-33; Altınkılıç 2020, 1104.

Mezopotamya Bölgesi'nde özellikle İran ve Suriye'de hayvan figürlerinin de bulunduğu çok sayıda seramik oyuncak mevcuttur<sup>41</sup>. Ayrıca bebek, kukla, çingirak, topaç, düdük ile insan ve hayvan figürinlerden oluşan pişmiş topraktan yapılan oyuncakların geçmişten günümüze kadar üretildiği bilinmektedir<sup>42</sup>.

Karacahisar Kalesi Osmanlı Devleti'nin kuruluşu bakımından büyük bir öneme sahiptir. Osman Gazi'nin kaleyi fethiyle birlikte devletleşme yolunda büyük bir adım atılmış olup Osmanlı seramik sanatı ilk örneklerinin tespit edilmesi bakımından da dikkatle incelenmesi gereken bir yerdir. Kazı çalışmalarında ele geçirilen hayvan figürlü seramikler ise gerek bölgedeki seramik üretiminin anlaşılması gerekse Beylikler Dönemi kültürel anlayışını büyük oranda yansıtmaları bakımından önemlidir. Hayvan figürlü seramiklerin oyuncak ve süs eşyası olmak üzere farklı işlevlerle üretildiği bilinmektedir. Konumuz buluntuları işçilik ve kalite bakımından süs eşyası özelliğinden ziyade oyuncak amacıyla üretilmiştir. Hayvan figürlerinin baş kısımları dışında gövde ayak ve kuyruk kısımlarının kabaca yapılması, yüzeylerin ise bir kısmının astarlanıp sırlanması bu örneklerin çocuklar için yapıldığını göstermektedir. Karacahisar Kalesi kazı çalışmalarında ele geçirilen tek renk sırlı seramiklerle hamur, astar ve sır özellikleri bakımından benzerlik gösteren hayvan figürlü örneklerin aynı atölye veya usta tarafından üretildiği düşünülmektedir. Bazı hayvan figürlerinin kafa kısımları ince işçilikli ve özenle yapılmışken bazı örneklerin daha kaba şekilde betimlendiği görülmektedir. Bu da seramiklerin farklı usta ya da kalfa-çıraklar tarafından üretilmiş olabileceğini düşündürür. Ayrıca mevcut örneklerin sipariş veya özel istek üzerine yapılmış olabileceği de düşünülmektedir.

Kazı çalışmalarında tek renk yeşil ve turkuaz sırlı köpek ya da kurt, koç, at, kuş gibi çeşitli hayvanlardan oluşan on seramik parçası ele geçirilmiştir. Oyuncak buluntularına kazı çalışmalarında nadir olarak karşılaşılmaktadır. Ancak bu ürünler günlük yaşamın vazgeçilmez öğelerinden olan seramiklerin, toplumun her kesimine hitap ettiğini ve dönemin belli ihtiyaçlarını karşıladığını göstermektedir. Geleneksel nesnelere minyatürleştirilerek oyuncak haline getirilmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur<sup>43</sup>. Türk-İslam sanatı başta olmak üzere özellikle Mısır, Yunan, Roma, Bizans ve Çin sanatında da seramik oyuncakların bulunduğu bilinmektedir<sup>44</sup>. Seramik oyuncakların üretim yapan atölyenin bezeme anlayışına ve kültürel geçmişine bağlı olarak biçim ve bezeme tekniği açısından farklı uygulamalarla üretildiği görülmektedir. İran, Suriye, Mısır gibi bölgelerde ve Çin'de üretilmiş oyuncak buluntularının neredeyse bibloyu andıracak şekilde kaliteli örneklerinin varlığı bilinmektedir<sup>45</sup>. Ayrıca farklı işlevlerle kullanılan Orta Asya ve Çin seramiklerinin çeşitli hayvan figürlerine dönüştürülerek zenginleştirildiği görülmektedir<sup>46</sup>. Şüphesiz bu kaliteli üretim anlayışında, atölye ve ustanın yanı sıra sosyo-ekonomik durum ve statünün de etkisi bulunmaktadır. Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Anadolu Türklerinde de koyun, koç, keçi gibi hayvanlar ile ilgili çeşitli uygulamalar yapılmaktadır<sup>47</sup>. 13-

41 Tayar 2014, 59-61.

42 Onur 2010, 53-57.

43 Akbulut 2009, 190.

44 Onur 1992, 365-367; Bondoc-Filip 2016, 86-92.

45 Zhiyan-Wen 1997, PL. 11-30.

46 Çoruhlu 2002, 315; Gompertz 1980, 39-49.

47 Dilek 2021, 525.



14. yüzyıllarda kilden yapılmış minyatür atların yanı sıra ördek, geyik, kuş ve koç figürlerinin popüler olduğu elle serbestçe şekillendirilen at figürlerinin göğüslerine ise çatlama önlemek amacıyla delik açıldığı belirtilmektedir<sup>48</sup>.

Günlük yaşamda etinden, sütünden ve derisinden yararlanan hayvanların aynı zamanda önemli geçim kaynaklarından birini oluşturduğu görülmektedir. Türk-İslam sanatında hayvan figürlerinin sıklıkla betimlendiği görülmekle birlikte koç ve koyun figürlerinin Orta Asya'dan itibaren mezartaşı başta olmak üzere çok sayıda farklı sanat eserinde kullanıldığı görülmektedir<sup>49</sup>. Orta Asya, Çin, Hindistan, Afganistan, İran, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'da at, koç, koyun şeklindeki mezartaşlarının 12-13. yüzyılda yaygın olduğu, 14-15. yüzyıllarda Azerbaycan, İran, Irak ve Doğu Anadolu'nun büyük kısmına hâkim olan Karakoyunlu ve Akkoyunlu Dönemlerinde ise daha da yaygınlaştığı bilinmektedir<sup>50</sup>. Koça bu kadar önem verilmesinin sebebi ise tatlı eti ve kaliteli derisinin yanı sıra yapıların çeşitli yerlerine koç başı asılması ve koçun bolluk, bereket ve kuvveti sembolize ettiğinin bilinmesidir<sup>51</sup>. Orta Asya'dan beri sürdürülen ve Karacahisar Kalesi gibi Beylikler Dönemi yerleşimlerinde de karşılaşılan hayvan figürlü seramik oyuncaklar Türk-İslam kültürünün devamlılığını yansıtmaları bakımından da önemli bir yere sahiptir. Oyun ve oyuncakların kültürlerin özelliklerini de yansıttıkları ve eski dönemlere kadar uzandığı görülmektedir<sup>52</sup>.

Karacahisar Kalesi oyuncak buluntuları bazı örneklerde kaba bazılarında ise ince işçiliğe sahip olmakla birlikte yeşil ve turkuaz sırlı olup tek renk sırlı seramik üretim yapan ustalar tarafından yapıldıkları tahmin edilmektedir. Bazı örneklerdeki gerçekçi betimlemeler ise seramik ustalarının gözlem yeteneği ve el becerilerinin oldukça gelişmiş olduğunu işaret etmektedir. Mitolojik kökeni bulunan ve günlük hayatta sıklıkla karşılaşılan at, kuş, köpek ve koç gibi hayvan figürleri çocuklar için üretilen seramiklerde de kendini göstermektedir. İslamiyet'ten önceki Türklerde herhangi bir malzeme üzerine yapılan tasvirin anlamı ve kutsallığıyla bir heykelin ifade ettikleri arasında fark olmaması neticesinde at ve koç/koyun heykellerinin ölümle ilgili anlamlarından dolayı sıklıkla tercih edildiği düşünülmektedir<sup>53</sup>. Türk mitolojisinde at sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı, en değerli varlığı olmanın yanı sıra savaşta faydaları sebebiyle kuvvet ve kudret timsalidir<sup>54</sup>. Ayrıca mezarlara at gömme geleneğinde atın ölen kişiye öteki dünyada hizmet etmesinden ziyade birlikte yaşayacağı bir varlık olabileceği düşünülmektedir<sup>55</sup>. Türk kültüründe atın ne denli önemli bir konumda olduğu ve günlük yaşamın vazgeçilmez öğelerinden olduğu bilinmektedir. Koyun, koç, keçi gibi küçükbaş hayvanlar Türk kültüründe sıklıkla kurban edilen hayvanlar olmakla birlikte, koç figürünün daha çok gök ile ilgili olup güç, kuvvet, alplik simgesi ve hanedan arması olarak da kullanıldığı görülmektedir<sup>56</sup>. Selçuklu ve

48 Tayyar 2014, 63.

49 Alyılmaz-Alyılmaz 2017, 311-340; Alyılmaz 2005, 86-87; Gündoğdu 2006, 57; Kırzioğlu 1993, 149-160.

50 Gündoğdu 2006, 53-54.

51 Sili 1996, 64.

52 And 2016, 42-45.

53 Çoruhlu 2019, 85.

54 Çoruhlu 2002, 141; Esin 2004, 257-280.

55 Çoruhlu 2012, 1054.

56 Çoruhlu 2002, 150.



Beylikler dönemlerinde hayvan figürlerinin çini ve seramik sanatında sıklıkla kullanıldığı görüldükçe bu figürler içerisinde koç ile çok fazla karşılaşmamaktadır<sup>57</sup>. Ancak mezar taşlarında ve konumuz oyuncak buluntularında koç figürünün yoğun kullanımı bu figürün dinî ve sosyal hayattaki sembolize ettiği anlamlardan kaynaklanmaktadır. Türklerde köpek genellikle kurdun karşısında koyunun konumuna benzer bir işleve sahip olmakla birlikte dostluk, sadakat, sabır ve tevekkülü yansıtmaktadır<sup>58</sup>. Kurdun ise lider, yol gösterici, koruyucu gibi anlamları sembolize ettiği ve Türk kültüründe çok sayıda efsaneye konu olduğu bilinmektedir<sup>59</sup>. At, koç, köpek ve kurt ile ilgili halk arasında çeşitli inanışların olduğu da bilinmektedir<sup>60</sup>.

İran'da ele geçirilen 10. yüzyıla tarihlenen köpek ya da koyun olabileceği düşünülen bir oyuncak, 10-11. yüzyıla tarihlenen bir aslan ile 13. yüzyıla tarihlenen biblo benzeri örneklerin varlığı bu tarz üretimlerin Türk-İslam sanatının eski dönemlerinde de olduğunu göstermektedir<sup>61</sup>. Suriye'de Rakka, Anadolu'da ise Cizre, Harran, Hasankeyf gibi bölgelerde ele geçirilen seramiklerde insan ve hayvan figürlerinin üç boyutlu hale getirilen baş kısımlarının barbutin tekniğiyle seramik yüzeylerine uygulandığı görülmektedir<sup>62</sup>. Karacahisar Kalesi hayvan figürlü seramiklerinin benzerleri İznik Roma Tiyatrosu ve Hasankeyf kazılarında da görülmekle birlikte bu seramiklerin Erken Osmanlı Dönemi'nde 14. yüzyıl ortası-15. yüzyıl sonu arasında üretildikleri belirtilmektedir<sup>63</sup>. Ayrıca Amorium kazısında da at olabileceği düşünülen bir figür ile çeşitli buluntular ele geçirilmiştir<sup>64</sup>. Amorium kazı çalışmasında ele geçirilen seramikler büyük oranda Karacahisar Kalesi ile benzerliğe sahiptir. Seramik buluntular dışında oyuncularda da benzerlikler görülmesi bu iki bölge arasındaki etkileşimi yansıtan bir diğer somut nesnedir. Ayrıca Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan seramik oyuncakların konumuz örnekleriyle büyük bir benzerliğe sahip olduğu görülmektedir. Thyateira Hastane Höyüğü kazı çalışmalarında da 14-16. yüzyılları arasına tarihlenen hayvan figürleri ele geçirilmiştir<sup>65</sup>. Oyuncak ve süs eşyası işlevine sahip olarak farklı anlayışlarla üretilen hayvan figürlü örnekler seramik sanatının etki alanı ve toplumun çeşitli ihtiyaçlarına cevap vermesi bakımından da önem taşımaktadır.

Seramik oyuncaklar konumuz buluntularında olduğu gibi sadece figür şeklinde olmayıp düdük fonksiyonuyla yapılmış pişmiş toprak oyuncaklar da mevcuttur. Genellikle kuş başta olmak üzere kanatlı hayvanların betimlendiği düdüklerle nadir olarak karşılaşmaktadır. Anadolu'da yapılan Muğla Yatağan Tepecik, İznik Roma Tiyatrosu, Beçin Kalesi, Harran, Harput İç Kalesi ve Thyateira Hastane Höyüğü kazı çalışmalarında seramik düdükler bulunmuş olup seramik sanatının ve ustalarının duyarlılığını ve toplumsal anlayışını da yansıtmaktadır<sup>66</sup>. Hayvan

57 Karasu 2020, 358.

58 Çoruhlu 2002, 154-155.

59 Çoruhlu 2017, 988-1003.

60 Dilek 2021, 101-109, 537-539, 555,557.

61 Fehervari 2000, 55, 113, 168, 180; Watson 2005, 116, 236.

62 Watson 2005, 120-122; Kozbe-Gök 2017, 314-315; Ölçer 2019; Özkul Fındık 2013.

63 Özkul Fındık 2014, 261-264, 258.

64 Lightfoot 1994, 125, XXIVb.; Witte 2012, 277-296.

65 Ayhan 2020, 51.

66 Cirtil 2010, 95; Özkul Fındık 2014, 261-264; Pektaş 2019, 510; Yardımcı 1985, 259; Aytaç 2021, 99; Ayhan 2020, 57-58.

figürlü oyuncaklar ile düdüklelerin sayısal azlığı bu örneklerin ticaret amaçtan ziyade yerel ihtiyaçlara yönelik yapıldığını göstermektedir. Ayrıca hediye amacıyla sipariş üzerine yapılmış olmaları da muhtemeldir. Karacahisar Kalesi koç figürlü örnekleriyle benzer biri astarlı ve yeşil sırlı diğeri ise astarsız ve sırsız iki pişmiş toprak düdük örneği Sadberk Hanım Müzesi'nde görülmektedir<sup>67</sup>. 17. yüzyılda önem kazanmaya başlayan Eyüp oyuncakçılığının sembollerinden biri de su konularak öttürülen seramik düdüklelerdir<sup>68</sup>. Eyüp atölyelerinde üretilen seramik oyuncaklar ise özellikle Türk-İslam kültüründeki devamlılığı yansıması bakımından oldukça önemlidir. Geç Osmanlı Dönemi Kütahya ve Çanakkale seramiklerinde de hayvan şeklinde biblolar üretildiği görülmektedir.

## **Sonuç**

Karacahisar Kalesi 1999-2015 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında ele geçirilen hayvan figürlü pişmiş toprak ürünler çalışmamızda incelenmiştir. Beyaz astarlı olan örnekler yeşil ve turkuaz sırla boyanmıştır. Köpek-kurt(?), at, kuş ve koç figürlerinden oluşan örnekler Orta Asya ve geleneksel Türk-İslam kültürünü yansıtmaktadır. Konumuz buluntuları bir Bizans Kalesi olan Karacahisar'ın Osman Gazi tarafından fethi sonrasında Türk-İslam kültürünü yansıtan örnekler olmaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bölgede ele geçirilen seramiklerin kalede ya da oldukça yakın bir bölgede üretildikleri fikrini desteklemektedir. Seramik üretimi yapan ustaların kültürel geçmişini de yansıtan hayvan figürlü oyuncaklar aynı zamanda Türk-İslam seramik sanatının ne denli kapsamlı olduğunu ve çocuklar dahil toplumun hemen her ihtiyacına cevap verdiğini göstermektedir.

67 Hakan Verdu Martinez, 2012, 75, 82.

68 Yenişehirlioğlu, 1994, 251.

## KAYNAKLAR

### Akbulut 2009

Akbulut, D., “Günümüzde Geleneksel Oyuncaklar”, *Milli Folklor*, C 21/S. 84, 182-191.

### Altıncılıç 2020

Altıncılıç, A. E., “Göktürk Giyim Kuşamının Plastik Sanatlarda Değerlendirilmesi”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, C 7/S. 53, 1101-1110.

### Altınsapan vd 2018

Altınsapan, E.-Palalı, M., *Osmanlı Beyliğinin Kurulduğu Yer: Eskişehir Karacahisar Kalesi Kazı Buluntuları (2011-2014)*. Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

### Altınsapan vd 2015

Altınsapan, E.-Demirel Gökalp, Z.-Yılmazyaşar, H.-Gerengi, A., “2011-2014 Kazıları Işığında Eskişehir Karacahisar Kalesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 3/S. 10, 621-633.

### Altınsapan vd 2011

Altınsapan, E.-Yılmazyaşar, H.-Gerengi, A., “Karacahisar Kalesi 2009 Yılı Temizlik ve Kazı Çalışmaları”, *XIV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Şelale Ofset, Konya, 1-17.

### Alyılmaz 2005

Alyılmaz, C., *Orhun Yazıtlarının Bugünkü Durumu*, Kurmay Basım Yayın Dağıtım, Ankara.

### Alyılmaz-Alyılmaz 2017

Alyılmaz, C.-Alyılmaz, S., “İğdir ve Çevresindeki Koç Heykelli Mezar Taşlarının Üzerindeki Arap Harfli Yazıtlar”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 43, 305-345.

### And 2016

And, M., *Oyun ve Bügü: Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

### Aşık Paşazade 2003

Aşık Paşazade, *Aşık Paşazade Osmanlılarının Tarihi*, çev. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul.

### Aşıkpaşaoğlu 2020

Aşıkpaşaoğlu, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, çev. Atsız, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

### Ayhan 2020

Ayhan, G., “Thyateira Hastane Höyüğü Kazısı'nın Türk Dönemi Pişmiş Toprak Hayvan Figürinleri”, *“Yekta Demiralp” Anısına Sanat Tarihi Yazıları*, Ege Yayınları, İstanbul, 45-59.

### Aytaç 2021

Aytaç, İ., “Elâzığ Coğrafyasında Oyun Kavramına Genel Bir Bakış ve Harput İç Kale Kazılarında Bulunan Oyuna Dair Küçük Buluntular”, *XXIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne, 86-102.

**Bondoc-Filip 2016**

Bondoc, D.-Filip, G. "Ceramic Toys with Oriental Renderings from Roman Settlements on the Olt Valley", *Archaeological Small Finds and Their Significance: Proceedings of the Symposium on Games and Toys*, ed. Oana Tutila Nicolae, Catalin Rişcuta Iosif, Vasile Ferencz, MEGA, France, 83-94.

**Bozkurt 2007**

Bozkurt, N., "Oyun", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34, 15-16.

**Cirtil 2010**

Cirtil, S., "Muğla-Yatağan Tepecik Kazısı Türk Dönemi Buluntuları 2007", *XIII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazuları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, İzmir, 93-102.

**Çoruhlu 2002a**

Çoruhlu, Y., "Göktürk Devri Keramik Sanatı Üzerine Bir Deneme", *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Kayseri, 299-319.

**Çoruhlu 2002b**

Çoruhlu, Y., *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.

**Çoruhlu 2012**

Çoruhlu, Y., "Arkeolojik Kazı Sonuçlarına Göre Türklerde Mezarlara At Gömme Geleneği", *38. ICANAS Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1051-1069.

**Çoruhlu 2017**

Çoruhlu, Y., "Kurttan Türeme Efsaneleri ile İlgili Avrasya Tasvirleri Üzerine Düşünceler", *XX. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazuları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, C 2, Sakarya, 988-1003.

**Çoruhlu 2019**

Çoruhlu, Y., *Kozmolojik, Mitolojik, Astrolojik, Dinî ve Edebî Tasavvurlara Göre Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi-I: Proto-Türk Devrinden MS 14.yüzyıla Kadar Efsanevi ve Yırtıcı Hayvanların Sembolizmi Üzerine Bir Deneme*, Ötüken, İstanbul.

**Dilek 2021**

Dilek, İ., *Türk Mitoloji Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

**Doğru 1992**

Doğru, H., *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, AFA Yayınları, İstanbul.

**Doğru 2001**

Doğru, H., "Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundaki Önemi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 1/S.1, 105-127.

**Edirneli Oruç Beğ 1972**

Edirneli Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, çev. Atsız, Kervan Kitapçılık, İstanbul.

**Ertuğrul 2019**

Ertuğrul, Z., “Geleneğin İcadında Karacaşehir Camii Örneği”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 47, 89-109.

**Esin 2004**

Esin, E., *Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

**Fehervari 2000**

Fehervari, G., *Ceramics of the Islamic World: in the Tareq Rajab Museum*, L. B. Tauris Publishers, London-Newyork.

**Fleming 1996**

Fleming, D., *Powerplay: Toys as Popular Culture*, Manchester University Press, England.

**Gompertz 1980**

Gompertz, G. M., *Celadon Wares*, Faber & Faber, London.

**Gündoğdu 2006**

Gündoğdu, H., “Nahçıvan’dan Figürlü Bir Mezar Taşının Düşündürdükleri”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 16, 49-57.

**Hakan Verdu Martinez 2012**

Hakan Verdu Martinez, E., “Oyuncak Türü Olarak Pişmiş Toprak Düdükler”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, C 2/S. 2, 74-108.

**Huizinga 2006**

Huizinga, J., *Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

**İnalçık 2007**

İnalçık, H., “Osman I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 33, 443-453.

**Karasu 2020**

Karasu, Y. E., *Komana Anadolu Selçuklu Çağı Seramikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

**Kılıç 2014**

Kılıç, O., “19.yüzyıla Kadar Sultanönü (Eskişehir) Sancağının Yöneticileri”, *Turkish Studies*, C 9/S. 4, 659-673.

**Kırzioğlu 1993**

Kırzioğlu, M. F., “Azerbaycan ve Anadolu’da Türkistan’dan Gelen Eski Milli-Gelenek: Kabirtaş olarak Kullanılan Koyun ve At Heykelleri”, *Vakıf Haftası Kitabı*, 10, 133-160.

**Koylu 2008**

Koylu, Z., “XX. Yüzyılın Başlarında Eskişehir”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 24/S. 71, 381-412.

**Kozbe-Gök 2017**

Kozbe, G.-Gök, S., “Cizre Kalesi Orta Çağ Barbutin ve Kalıba Baskı Bezemeli Sırsız Seramikleri”, ed. Filiz Yenişehirlioğlu, *XI<sup>th</sup> Congress AIECM3 on Medieval and Modern Period Mediterranean Ceramics Proceedings*, VEKAM, İstanbul, 309-318.

**Lightfoot 1994**

Lightfoot, C. S., “Amorium Excavations 1993: The Sixth Preliminary Report”, *Anatolian Studies*, C 44, 105-128.

**Menekşe 2018**

Menekşe, M., “1844-1845 Yıllarında Eskişehir’in Mahalle ve Köylerinin Nüfusuna Dair Bazı Bilgiler”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, C 5/S. 31, 4545-4559.

**Morsch 2002**

Morsch, M. G. F., “Magic Figurines?: Some Remarks about the Clay Objects of Nevalı Çori”, ed. H. G. K. Gebel, B. Dahl Hermansen and C. Hoffmann Jensen, *Magic Practices and Ritual in the Near Eastern Neolithic: Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence and Environment 8*, Berlin, 145-162.

**Neşri 1949**

Neşri, M., *Kitâb-ı Cihan-Nimâ Neşri Tarihi*, haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, C I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

**Niemann-Onur 1991**

Niemann, H.-Onur, B., “Oyuncağın Gelişim Tarihi”, *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, C 24/S. 1, 55-61.

**Oğuzoğlu-Emecen 1995**

Oğuzoğlu, Y.-Emecen, F., “Eskişehir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 11, İstanbul, 398-401.

**Oktay 2014**

Oktay, J. Ö., “Göktürk Devri Pişmiş Toprak Figürinleri”, *1. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi*, ed. Yaşar Çoruhlu, Halenur Katipoğlu, J. Özlem Oktay, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 19-34.

**Onur 1992**

Onur, B., “Tarih Boyunca Oyunlar ve Oyuncaklar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C 25/S. 2, 365-386.

**Onur 2005**

Onur, B., *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara.

**Onur 2010**

Onur, B., *Oyuncaklı Dünya: Oyuncağın Toplumsal Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul.

**Öcal 1980**

Öcal, S., “Dursun Fakih”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C 1/S. 6, 117-130.

**Ölçer 2019**

Ölçer, S., “Harran Kazısında Ortaya Çıkarılan (2014-2017) İslami Dönem Seramiklerinin Ön Değerlendirilmesi”, *Harran ve Çevresi: Arkeoloji*, ed. Mehmet Önal, Süheyla İrem Mutlu, Semih Mutlu, Şurkav Yayınları, 419-436.

**Özdemir2021**

Özdemir, A., “Murat Höyük Erken Tunç Çağı Hayvan Figürinleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 31/S. 2, 567-582.

**Özhan 2005**

Özhan, M., “Çocuk Folkloru”, *Kebikeç Dergisi*, S. 19, 225-244.

**Özkul Fındık 2013**

Özkul Fındık, N., “Rakka Seramikleri ve Hasankeyf’teki Taklitleri Üzerine Bir Analiz”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 29, 257-272.

**Özkul Fındık 2014**

Özkul Fındık, N., “Anadolu Arkeolojisinde Bazı Seramik Oyuncaklar (XII-XV. Yüzyllar)”, *Milli Folklor*, C 26/S. 101, 252-264.

**Öztürk 2015**

Öztürk, Y., “Osmanlı'nın Kuruluşunda Akıncı Uç Beylerinin Rolü”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, I, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 167-187.

**Palalı 2015**

Palalı, M., *Eskişehir Karacahisar Kalesi 2011-2014 Yılları Kazı Buluntuları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

**Parman 2003a**

Parman, E., “Eskişehir-Karacahisar Kalesi 2001 Yılı Kazı Çalışmaları”, *24. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C 2, Ankara, 69-80.

**Parman 2003b**

Parman, E., “Eskişehir-Karacaşehir Köyünde Karacahisar Kalesi”, *Kebikeç Dergisi*, S. 15, 77-84.

**Parman-Parla-Bursalı 2007**

Parman, E.-Parla, C.-Bursalı, M., “Eskişehir (Merkez Karacaşehir Köyü) Karacahisar Kalesi 2005 Yılı Kazı Çalışmaları”, *28. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C 2, Ankara, 1-12.

**Parman-Parla 2004**

Parman, E.-Parla, C., “Eskişehir (Merkez Karacaşehir Köyü) Karacahisar Kalesi 2002 Yılı Kazı Çalışmaları”, *25. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C 2, Ankara, 365-370.

**Pektaş 2019**

Pektaş, K., “Beçin Kalesi 2016 Yılı Kazısı ve Buluntuları Üzerine”, *Akdeniz Sanat Dergisi*, C 13, 501-510.



**Sevim-Saygı 2020**

Sevim, S. S.-Saygı M., “Geçmişten Günümüze Seramik Oyuncağın Gelişim Süreci ve Değişimi”, *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 262-280.

**Sili 1996**

Sili, T., “Bir Orta Asya Geleneği Koç-Koyun Heykel Mezartaşları”, *Bilig*, C 1, 60-65.

**Sormaz 2010**

Sormaz, F., *Çocukluk İmgesi, Oyun ve Oyuncak: Sosyo-Kültürel Bir Analiz*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

**Tayar 2014**

Tayar, P.J., *Tarihsel Süreç’te Seramik Oyuncaklar ve Günümüzdeki Anlam ve İşlevi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

**Tuncel 2001**

Tuncel, M., “Karahisar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 24, İstanbul, 416-418.

**Tüfekci 2013**

Tüfekci, I., *Sanatta Oyun Nesneleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

**Vatandaş 2020**

Vatandaş, S., “Oyun ve Oyuncak: Teknolojik ve Toplumsal Dönüşüm Sürecinde Oyun ve Oyuncağın Anlamsal ve İşlevsel Değişimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, C 11/S. 28, 913-930.

**Watson 2005**

Watson, O., *Ceramics from Islamic Lands: Kuwait National Museum The Al-Sabah Collection*, Thames & Hudson, London.

**Witte 2012**

Witte, J., “Toys, Game Pieces, and Boards: 1988-2005”, *Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure*, ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison, MAS Matbaacılık, İstanbul, 277-296.

**Yardımcı 1985**

Yardımcı, N., “1984 Harran Kazı ve Onarım Çalışmaları”, *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 239-260.

**Yenişehirlioğlu 1994**

Yenişehirlioğlu, F., “Eyüp Çarşısı”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C 3, İstanbul.

**Yıldırım 2018**

Yıldırım, S., “XVI. Yüzyıl İran Şairlerinden Sâ’îlî-i Şîrâzî’nin Târîh-İ Âl-i ‘Osmânî’si”, *İ. Ü. Şarkiyat Mecmuası*, C 33/S. 2, 91-114.

**Yılmaz-Yetgin 2018**

Yılmaz, A.-Yetgin, D., “Seyyahların Anlatımı ile Osmanlı’nın Son 30 Yılındaki Eskişehir (1892-1922)”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C 13/S. 2, 159-182.

**Yılmazyaşar 2021**

Yılmazyaşar, H., “14. Yüzyıl Osmanlı Beyliği’nin Gizli Tanıkları: Arkeolojik ve Mimari Miras”, *Turkish Studies*, C 16/S. 7, 395-409.

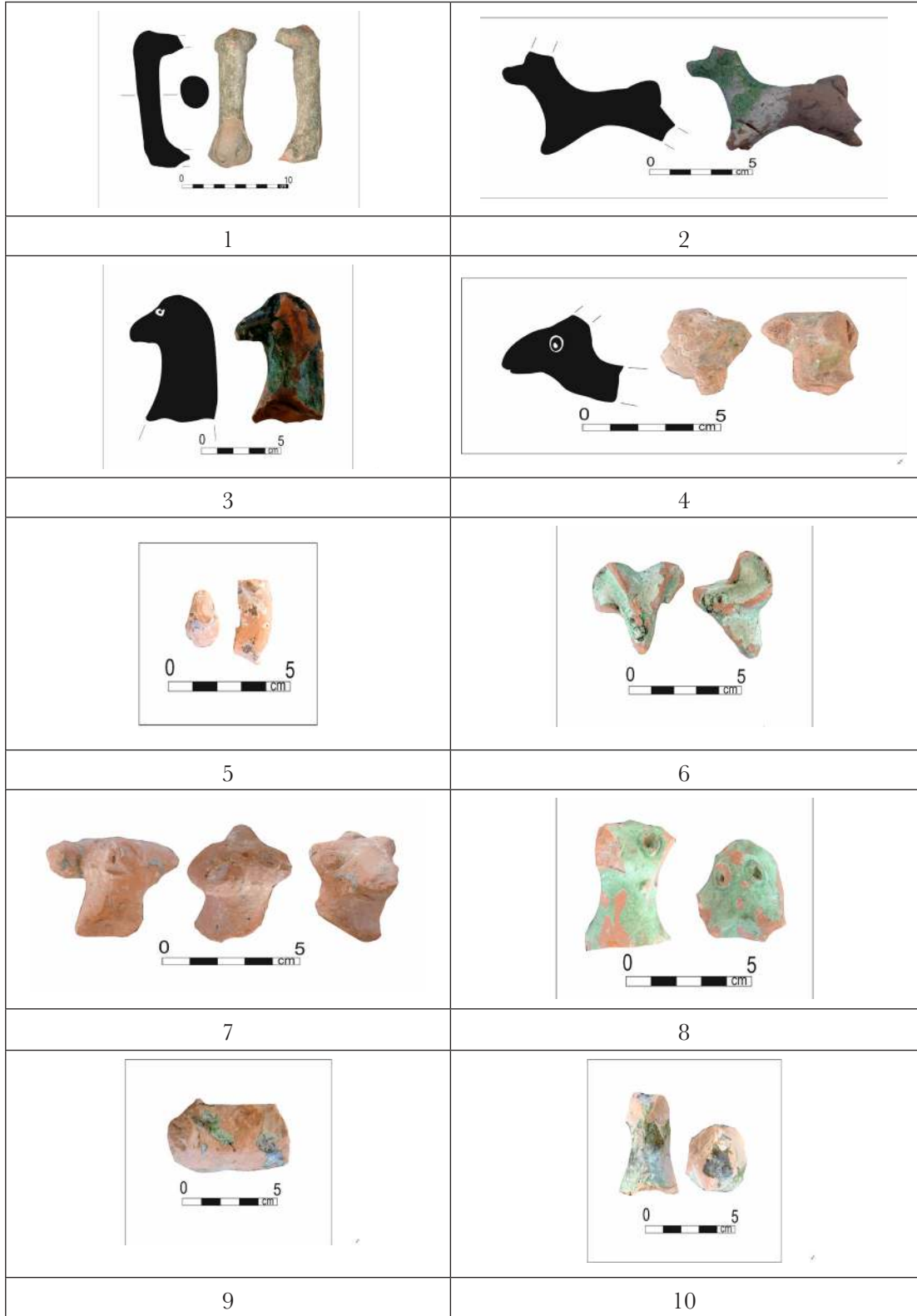
**Zhiyan-Wen 1997**

Zhiyan, L.-Wen, C., *Chinese Pottery and Porcelain: Tradational Chinese Arts and Culture*, Foreign Languages Press, Beijing.

**EKLER**

Kat. No	Bulutlu Yılı	Açma	Hamur Rengi	Katkı Maddesi	Katkı Boyutu ve Miktarı	Pişme Derecesi	Figür
1	2001	-	2.5 YR 7/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	-
2	2011	X-5	2.5 YR 6/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	Köpek(?) Kurt(?)
3	2011	-	2.5 YR 7/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	Kuş
4	2012	Y-2	2.5 YR 7/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	Koç
5	2012	-	2.5 YR 7/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	At(?)
6	2012	-	2.5 YR 7/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	Koç
7	2012	-	2.5 YR 7/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	Koç
8	2012	Z-5	2.5 YR 6/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	Koç
9	2012	X-13	2.5 YR 7/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	-
10	2012	X-15	2.5 YR 6/6	Mika, Kireç, Kum	Küçük/Az	İyi	Kuş

Tablo I



Karacahisar Kalesi Kazı Arşivi'nden Buluntuların Çizim ve Fotoğrafları

